

Kaj lahko storijo intelektualci v takih okoliščinah – ne govorim o tistih, ki so na terenu, nemočni in obupani –, če ne to, da se okoristijo s svojo (začasno?) zunanostjo, in pomagajo taboru razuma, ki je v kriznih časih nujno oslavljen? In mobilizirajo, neutrudno, vsa razpoložljiva *intelektualna* orožja proti tistim intelektualcem, ki v običajnih situacijah intelektualnega življenja poprimajo za *politična* ali *ekonomska* orožja, da bi za vsako ceno zmagali v intelektualnih bojih, in s takšnim ravnanjem pogosto pripravljajo zelo realne vojne, v katerih bodo lahko intelektualne boje nadaljevali z drugimi sredstvi.

Pariz, junij 1993

Razmišljanja Nefrancoza*

Pierre Bourdieu

Danes se, predvsem v Nemčiji, nekateri sprašujejo o pravici »nemške nacije« do »nacionalnega čustva«, to se pravi – zakaj ne bi rekli bobu bob? – do nacionalističnega čustva, in s čudnim sprevačanjem vidijo v »antigermanizmu« (Hans Helmut Knütter) in »marginalizaciji tistih, ki gojijo nacionalne tendence« (Martin Walser) grozno demokraciji; kakor da bi želeli pozabiti vse, kar je bilo storjeno takoj po vojni, da bi nacistično preteklost iztrgali pozabi. Drugi, ki so razen narodnosti nedvomno enaki, se mobilizirajo – zlasti v Franciji – za obrambo (nacionalne) kulture in brez ugovora sprejmejo grotesken zakon o jezikovnem čiščenju; kot da ne bi vedeli, da tiči (ali je tičala) izvirnost njihove nacionalne dediščine v njeni izjemni odprtosti za umetnostne, literarne in politične avantgarde vseh držav. Potemtakem v takšnem trenutku ni odveč, če poskusimo postaviti v ospredje intelektualnega prizorišča, na katerem se danes razkazuje toliko klenih glumačev, nekatere izmed teh neznanih ali velikokrat prezrtih avtorjev, ki so vsak v svoji državi – največkrat v Nemčiji – vzpostavili resnično *mednarodno mrežo odpora* proti nacionalnim konservatizmom, nacionalnim komformizmom in farizejstvom.

Odpor proti »nacionalističnemu kiču«, kot pravi Arno Schmidt, proti vsem barvastim podobam in površno sentimentalnim in globoko frivolnim spominom, ki jih je velika literarna industrija vselej proizvajala v obilju, je najzanesljivejši temelj resničnega internacionalizma. In ko se isti Arno Schmidt z zadnjo divjostjo bojuje proti poetičnemu patosu velikih nemških romantikov ali pompozniških alpskih in bukoličnih evokacij teh »docucus«, kot bi dejal Raymond Queneau, ki spravijo v

* Prevod članka: Pierre Bourdieu, »Betrachtungen eines Unfranzosen [Considérations d'un non-Français]« v: *Liber, Revue internationale de livres*, št. 18, Pariz, junij 1994, str. 2–3.

jok Berto, se pridružuje Heinrichu Heineju, ki so ga nemški mandarini dolgo časa obsojali, češ da je radikalno nasprotje »resničnih duhovnih vrednot dežele«,² in ki so ga nacisti izgnali iz literarne zgodovine³: že leta 1839 ta »apatridni in frankofilski Jud«, v govorici, ki je kot nalašč ustvarjena za to, da bi očarala tistega, ki je povezoval »vrtnice in por«, razkrinkava te provincialne literatorje, ki »čustveno in patriotsko ostajajo doma, pri rumenih levkojah in svinjskih klobasah ljube švabske dežele«.⁴

Ali ni Jürgen Habermas, ki opozarja na revolucionarno-konservativne predpostavke mišljenja Carla Schmitta, ki danes postaja eden izmed vodilnih mislecev nove Evrope, in na funkcijo, ki jo ima rehabilitacija tega nacionalističnega obrekovalca modernosti, nadaljevalec Heineja, ki je razkrinkal ustanovitelja zgodovinskopravne šole Friedricha Karla von Savignyja in Gustava Huğoja in njuno pretenzijo, da bi sleherni racionalni kritiki iztrgali pravo, ki je v celoti usmerjeno v obrambo vzpostavljenega reda?⁵ Prav tistega Heinricha Heineja, v katerem je – v slavnem članku – videl enega izmed začetnih likov intelektualca, ki je bil zmožen povezati avtonomijo umetnosti in literature s kritičnim angažmajem v »javnem političnem prostoru« (*politische Offenlichkeit*), ki ga je treba vsakič na novo osvojiti, lik, ki nikoli ni zares našel svojega mesta v nemškem svetu.⁶

Ko pa nas ti Nemci toliko zapeljujejo – denimo Avstrijka Elfriede Jelinek, ki v *Totenaubergu* piše o Heideggerjevih protoekoloških meditacijah o *Heimatu*, zemlji in krvi, o »svetem starem očetu v Hölderlinovem hlevu, v *Der Schwarzwald*, Črnem lesu«, in ki v delu *Na deželi. Oblaki* nabada topike velike idealistične metafizike Hölderlina, Hegla in Fichteja – zato, ker so »antinemški«, četudi se tega ne zavedamo? To bi pomenilo, da pozabljam, da se veliko Nemcev prepozna v razkrinkavanju najbolj tipično germanskega »nacionalističnega kiča« in da je nedvomno Francija v nasprotju z razumnim videzom in na veliko presenečenje Nemcev, denimo Jürgen Habermasa, ki jih najbolj skrbi nadaljevanje *Aufklärung*, sproducirala najbolj

² G. Höhn, *Heinrich Heine, un intellectuel moderne*, Pariz, PUF, 1994, str. 7.

³ *Ibid.*, str. 52–53.

⁴ H. Heine, *Le Miroir des Suabes*, citirano po Gerhard Höhn, *op. cit.*, str. 110.

⁵ J. Habermas, »Heinrich Heine und die Rolle des Intellektuellen in Deutschland«, *Merkur*, 40, št. 6, junij 1986, str. 453–468 (fr. prevod v *Écrits politiques, Culture droit, histoire*, Pariz, Éd. du Cerf, 1990, str. 25–50).

⁶ Sleherni dominantna tradicija, od obsojajočega Theodorja Heussa leta 1916, intelektualcev, ki se hočejo predstaviti kot glasniki progresističnih zahtev, do polemizirajočega Thomasa Manna leta 1918 v *Razmišljanjih nekega nepolitika (Betrachtungen eines Unpolitischen)* proti *Zivilisations-Literat* [civilizacijskim literatom] ali celo do Maxa Webra, ki s tem, da je ločeval »etiko prepričanja« učenjakov in »etiko odgovornosti« politikov, ni prenehal zavračati politike znanj – in je povezovali s Francijo – in neujemanja še danes gleda z imperativom avtonomije (in statutarne dignitete ...), ali, banalneje, kot narcisovske ekshibicije »prepričanjskega kiča« (kar, žal, vse prepogosto so), ki je ravno praviši za pariške intelektualce.

navdušene privržence Hölderlina, Heideggerja in tolikih drugih prerokov metafizike »germanstva« (kar nas navaja na misel, da »nacionalistični kič« skriva nekatere druge stvari, denimo mistiko »ustvarjanja« in »ustvarjalca«, ki brez težav prestopajo nacionalne meje).

Toda spet bi morali citirati Heineja, ki je svaril pred običajno tendenco, da se mešata ljubezen do domovine in sovraštvo do tujca; do Francozov, kadar gre za Nemce, ali do Nemcev, kadar gre za Francoze. Strinjali se bomo, seveda prenačljeno, da biti »antinemški«, če si Nемеc, ni isto kakor biti »antinemški«, če si Francoz (in narobe). Strinjali se bomo tudi, ševeda manj zlahka, da biti »profrancoski«, če si Nемеc, ni isto kakor biti »profrancoski«, če si Francoz. Manj zlahka zato, ker nejasno vemo, da pomeni izreči se »za« lastno nacijo, uvesti logiko izbire tam, kjer zanjo ni prostora – ne bi bilo treba niti reči ... – in odpirati možnosti za kritično distanco, to je za zatajitev ali izdajo.

Ne opazimo pa, da obstaja način (v tem primeru ni pomembno, ali francoski ali nemški) biti »antinemški«, ki je vrsta obrambe tistega načina biti Nемеc, ki je prestal preskus konfrontacije z drugimi nacionalnimi načini obstoja in je brez farizejskih nepravil videzov velike germanske tradicije. A prav tako pogled, ki ga obiskovalec, ki je prišel iz Črnega lesa, izvora in predmeta tolikih velikih germanskih mitologij, upre v tako tipično institucijo »francoske« *Zivilisation*, kakršna je svetovljanski pogovor, ki neposredno izhaja iz tradicije salonskega kramljanja in je danes prav rad »evropski«, pravzaprav ni nič »antifrancoskega« (ali »nemškega«). Ta pogled bi lahko bil tudi pogled nefrancoskega Francoza, za katerega bi nekateri Francozi rekli, da je »antifrancoski«, in ki bi sovražil nepristno univerzalistično pretenzijo in narcisistično zadostnost »zelo francoskih« pisateljev, ki sta zakoreninjena v njihovi nacionalistični aroganci toliko, kolikor ju sovraži njegov prijatelj, ki je prišel iz zelo bližnje ali zelo oddaljene Nemčije, ki je prav tako kakor on nepotrpežljiv do nepravil tevtonskih globin kiča Črnega lesa.

Pariz, junij 1994